

ეკატერინე შავერდაშვილი

ტრადიციული ქვეყანათმცოდნეობიდან ინტერკულტურულ სწავლებამდე

უცხო ენის ათვისებისას ქვეყანათმცოდნეობას მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება. ის შესასწავლი ენის ქვეყნის, ანუ, როგორც ხშირად უწოდებენ, „უცხო“ ქვეყნის შესწავლას ემსახურება. ტერმინი „ქვეყანათმცოდნეობა“ უცხო ენების დიდაქტიკაში გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან დამკვიდრდა და ენის შემსწავლელებს სხვადასხვა დროს სხვადასხვა სახით მიეწოდებოდა (შდრ.: Altmayer/Koreik² 2010: 13; Wierlacher³ 2003: 507).

ქვეყანათმცოდნეობა სხვადასხვა დროს ისწავლებოდა:

- როგორც ენის გაცვეთილის შემადგენელი კომპონენტი – ინტეგრირებულიად, ან როგორც ცალკე აღებული საგანი;
- როგორც ფილოლოგიური სწავლების ერთ-ერთი საგანი მასწავლებელთა მომზადებისა და მათი პროფესიული

განვითარების პროგრამების ფარგლებში;

- შესაბამის ფილოლოგიურ დისციპლინათა კვლევის სფერო ქვეყანათმცოდნეობის დიდაქტიკასთან ერთად. (შდრ.: Altmayer/Koreik 2010: 13)

ქვეყანათმცოდნეობის ტრადიციული გაცვეთილის მიზანს, უმეტესად, კოგნიტური ცოდნის მიღება და მხოლოდ ფაქტებზე ორიენტირებული ტექსტების დასწავლა წარმოადგენდა. ასეთი გაცვეთილი შესასწავლი ენის ქვეყნის ისტორიული და გეოგრაფიული ფაქტების, პოლიტიკის, ხელოვნებისა და მხატვრული ლიტერატურის შესახებ ცოდნის გადაცემით შემოიფარგლებოდა (შდრ.: Erdmenger⁴ 1996: 17).

თანამედროვე უცხო ენის გაცვეთილი მხოლოდ ცოდნის გადაცემასა და ფაქტებზე ორიენტირებას არ გულისხმობს. მოსწავლე, „უცხო“ ქვეყნის გეოგრაფიული თუ

ისტორიული ფაქტებისა და „მაღალი“ კულტურის⁵ ათვისებასთან ერთად, ამ ენის მატარებელი ხალხის მენტალიტეტს, მისი ყოფა-ცხოვრების ამსახველ ინფორმაციასაც ეცნობა. შესასწავლი ენის ქვეყნისა და მისი კულტურის გაცნობა ენის ათვისების სხვა ასპექტებთან (ახალ მასალაში შეტანილი ლექსიკური ერთეულები და გრამატიკული მოვლენები; მოსმენის უნარ-ჩვევაში ვარჯიში და სხვ.) ინტეგრირებულად ხდება. უცხო ენის ათვისება:

- ენის სტრუქტურულ დონეზე დაუფლებასთან ერთად, განსხვავებული კულტურული კონტექსტებისა და ნებისმიერი ენობრივ-კულტურული თვითმყოფადობის დაფასებასა და პატივისცემას გულისხმობს;
- საჭირო ლექსიკისა და გრამატიკული მოვლენების ათვისებასთან ერთად, ენის შემსწავლელ-

ლის მიერ უცხო კულტურული ინფორმაციების გაცნობის საფუძველზე, ამ სტრუქტურების შესაბამის სიტუაციებში გამოყენებას ნიშნავს.

წარმატებული კომუნიკაცია მხოლოდ იმას შეუძლია, ვინც პარტნიორის კულტურულ წინა პირობებს/ გარემოსა და კულტურის თავისებურებებს კარგად იცნობს, აფასებს მათ მნიშვნელობას და შეუძლია საკუთარი და უცხო კულტურის თავისებურებათა შედარება (Christ⁶ 1994: 101).

თანამედროვე უცხო ენის გაკვეთილის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი სწორედ კულტურათმორისი დიალოგის, როგორც ინტერკულტურული სწავლების მნიშვნელოვანი ასპექტის წინა პლანზე წამოწევაა. ამ საკითხებს დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს როგორც სასწავლო გეგმებსა და კურსულუმებში, ასევე გაკვეთილის პროცესში.

ენათმეცნიერებაში ენა განიხილება, უპირველეს ყოვლისა, როგორც კულტურის პროდუქტი და უმნიშვნელოვანესი შემადგენელი ნაწილი. „ენა არის კულტურის არსებობის სპეციფიკური საშუალება და კულტურული კოდების ფორმირების ფაქტორი“ (Магюба⁷ 2001: 37). კულტურაში მომხდარი ცვლილებები, რა თქმა უნდა, ზეგავლენას ახდენს სასწავლო პროცესზე. რამდენადაც სასწავლო პროცესზე მთელი რიგი ფაქტორები (საზოგადოებრივი, პოლიტიკური, კულტურული და სხვ.) ზემოქმედებს, უცხო ენების სწავლებაც ცვალებადი პროცესია. ის, რაც უცხო ენის სწავლებაში დაახლოებით ერთი საუკუნის წინ აქტუალური იყო, უკვე მოძველდა და დღევანდელ მოთხოვნებს აღარ შეესაბამება. თუ ტრადიციული გაკვეთილის მიზანი შესასწავლი ქვეყნის შესახებ ფაქტობრივი ცოდნის დაგროვება იყო და ამ კუთხით ქვეყანათმცოდნე-

ობას მნიშვნელოვანი როლი ენიჭებოდა ენის ათვისებისას, დღეს უცხო ენის დიდაქტიკის მნიშვნელოვანი ასპექტი *კულტურათმორისი კომუნიკაცია*, ანუ *კულტურათმორისი დიალოგია*, რაც შესასწავლი ენის ქვეყნის („მაღალი“ და „ყოფითი“) კულტურის/ კულტურების აღქმასა და დაფასებას გულისხმობს. ქვეყანათმცოდნეობის გაკვეთილიდან აქცენტი ინტერკულტურულ სწავლებაზე გადადის და უცხო ენის სწავლა/სწავლების ძირითად მიზანს არა კომუნიკაციური კომპეტენცია, არამედ ინტერკულტურული კომუნიკაციური კომპეტენცია წარმოადგენს (შდრ.: Byram⁸ 1999: 57). აღნიშნული ცვლილება საერთო ევროპულ სარეკომენდაციო ჩარჩოშიც აისახა, რომლის მიხედვითაც უცხო ენის გაკვეთილის მთავარ მიზნად ინტერკულტურული კომუნიკაციური კომპეტენციის განვითარება განიხილება. საერთო ევროპული სარეკომენდაციო ჩარჩოს მიხედვით, ინტერკულტურული კომპეტენცია განსაზღვრულია როგორც უნარი, „...რომელიც უცხო ენის შემსწავლელს მონოლინგუური მშობლიური ენის მატარებლისაგან განასხვავებს“ (GER⁹ 2001: 7). უცხო ენის გაკვეთილზე მოსწავლე უცხო ქვეყნებსა და უცხო კულტურებს ეცნობა და სხვა კულტურის წარმომადგენლებთან ამყარებს კომუნიკაციას. აქედან გამომდინარე, მან უნდა შეძლოს „სხვადასხვა კულტურული ღირებულებების აღიარება/ აქცეპტირება, განსხვავებული სოციალური ფორმების

ეთნოცენტრული შეფასების გარეშე ინტერპრეტირება და უცხო კულტურასთან კონტაქტისას წამოჭრილი გაუგებრობებისა და წინააღმდეგობების დაძლევა (Krumm¹⁰-2010: 141). სხვა შემთხვევაში, ენის სრულყოფილად ათვისება წარმოუდგენელია და დიდ სირთულეებს შეუქმნის ენის შემსწავლელს.

თანამედროვე უცხო ენის გაკვეთილის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი სწორედ კულტურათმორისი დიალოგის როგორც ინტერკულტურული სწავლების მნიშვნელოვანი ასპექტის წინა პლანზე წამოწევაა. ამ საკითხებს დიდი ყურადღება უნდა დაეთმოს როგორც სასწავლო გეგმებსა და კურსულუმებში, ასევე გაკვეთილის პროცესში. უცხო ენის გაკვეთილზე საჭიროა როგორც *კოგნიტური*, ასევე *აფექტური* სასწავლო მიზნების მიღწევა. ეს მიზნები კომპეტენციის სამ მთავარ სფეროს: ცოდნას, უნარ-ჩვევებსა და დამოკიდებულებებს – უნდა შეესაბამებოდეს (Doye¹¹ 1999: 12).

- ცოდნის სფერო შესაძლოა, თავის მხრივ, სამ განზომილებად დაიყოს:
1. უცხო კულტურის ცოდნა, რომელსაც მიაკუთვნებენ:
    - ა) ე.წ. ფაქტობრივ ცოდნას უცხო ქვეყნის შესახებ, კერძოდ:
      - შესასწავლი ენის ქვეყნის ისტორიული და გეოგრაფიული ფაქტების ცოდნას;
      - პოლიტიკური და სოციალური სიტუაციების ცოდნას;
      - შესასწავლი ქვეყნის ხელოვნებისა და მხატვრული ლიტერატურის ტენდენციების ცოდნას.

საქართველოს მეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს მიერ შემუშავებული უცხო ენის საგნობრივი პროგრამის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას მოსწავლეებში ინტერკულტურული კომპეტენციის განვითარება წარმოადგენს.

- ბ) ცოდნას კონკრეტული *სოციოკულტურული ქმედების* შესახებ, კერძოდ:
- შესასწავლი ენის კულტურული რიტუალების, ტრადიციების, საზოგადოებრივი ურთიერთობების ნორმების და ა.შ. ცოდნას.
  - 2. **ენობრივი ცოდნა**, რომელიც გულისხმობს ლექსიკისა და სემანტიკური ველების, რეგისტრის, ვარიაციების, ვერბალური და არავერბალური ქმედებების ცოდნას და ა.შ.
  - 3. **სტრატეგიული ცოდნა**, რომელიც ინტერკულტურული კონტაქტებისა და შესაბამისი პროცესებისათვის საჭირო, რელევანტურ ცოდნას გულისხმობს (მაგალითად, ადამიანის ქცევის კულტურული თავისებურებების, ადამიანური აღქმისა და ღირებულებების, უცხო კულტურული კონტექსტების ცოდნა).

უნარ-ჩვევების სფერო (შეძლება და ქცევა) იყოფა რამდენიმე განზომილებად:

1. **უცხო კულტურულ უნარ-ჩვევებში** იგულისხმება ის, რომ ენის შემსწავლელს შეუძლია რეალურ კომუნიკაციურ სიტუაციებში შესაბამისად/ადეკვატურად მოქცევა.
2. **ენობრივი უნარ-ჩვევები გულისხმობს**, რომ ენის შემსწავლელმა უნდა შეძლოს კონკრეტულ საკომუნიკაციო სიტუაციაში შესასწავლ ენაზე სამეცხველო ინტენციის სწორად ჩამოყალიბება. აქვე უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ ენობრივი უნარის წინა

პირობა, უმეტესწილად, კულტურულად ადეკვატური ენობრივი ქმედებაცაა (ქცევა).

3. **სტრატეგიული უნარ-ჩვევა** მოიცავს, მაგალითად, პერსპექტივითა ცვლის სტრატეგიებს, რათა ენის შემსწავლელმა შეძლოს კონფლიქტური სიტუაციების დაძლევა და გაუგებრობების თავიდან აცილება.

დამოკიდებულებების სფერო რამდენიმე

- განზომილებას მოიცავს: დამოკიდებულებებს უცხო კულტურის რეალობასთან;
- მზაობას, რომ უცხო ენა მაშინაც გამოიყენოს ზეპირ კომუნიკაციაში,

როცა ენის შემსწავლელი ვერ კიდევ არ ფლობს მას სრულყოფილად;

- მზაობას, რომ ენის შემსწავლელმა შეძლოს უცხო კულტურის მატარებელ გარემოში რთული და უხერხული სიტუაციების სწორად აღქმა და დაძლევა. ამ სფეროს მიეკუთვნება აგრეთვე ემოციურ-აფექტური კომპონენტები.

შინშკესა და კასპარის (Caspari/ Schinschke¹² 2007: 92) მიხედვით, სამივე სფერო შედგება (უცხო)ენოვანი, (უცხო)კულტურული, (უცხო) სტრატეგიული და პიროვნულ-ფსიქოლოგიური განზომილებებისაგან და გრაფიკულად შემდეგნაირად გამოისახება:

თანამედროვე უცხო ენის გაკვეთილი მხოლოდ ცოდნის გადაცემასა და ფაქტებზე ორიენტირებას არ გულისხმობს. მოსწავლე, „უცხო“ ქვეყნის გეოგრაფიული თუ ისტორიული ფაქტებისა და „მაღალი“ კულტურის¹⁵ ათვისებასთან ერთად, ამ ენის მატარებელი ხალხის მენტალიტეტს, მისი ყოფა-ცხოვრების ამსახველ ინფორმაციებსაც ეცნობა.

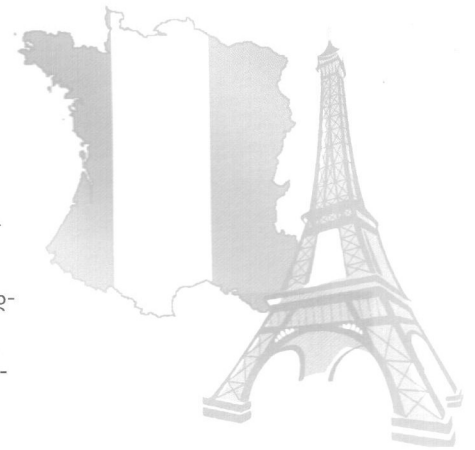
ცხადია, რომ სამივე სფეროსთვის ინტერკულტურული კომპეტენცია განმსაზღვრელია და ენის ათვისებისას მნიშვნელოვან როლს თამაშობს. ინტერკულტურული სწავლა/სწავლების მთავარ მიზანს ენის შემსწავლელელებში ინტერკულტურული კომპეტენციის განვითარება წარმოადგენს, რაც უცხო ენის გაკვეთილის განუყოფელი ნაწილია.

ინტერკულტურული სწავლა მიზნად ისახავს არა მხოლოდ ენისა და კულტურის შესწავლას, არამედ ენის შემსწავლელელთა ჰორიზონტის გაფართოების გზით პიროვნების განვითარებასაც. კულტურული კომპეტენციის დროს საქმე გვაქვს პროცესთან, რომლის დროსაც ხდება უცხო კულტურის შესახებ შეძენილი ცოდნის არსებულ კულტურულ გამოცდილებასა და კონცეფციებთან დაკავშირება. უცხო კულტურულ რეალობასთან შეხვედრის დროს ენის შემსწავლელი ამ კულტურულ სინამდვილეს

ეგუება, ითავისებს და მას საკუთარ კულტურულ კონცეფციაში რთავს. ამ გზით ენის შემსწავლელის შეხვედრა უცხო კულტურასთან მისი იდენტობის ჩამოყალიბებას უწყობს ხელს (შდრ.: Buttjes/Byram¹³ 1999: 11).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს მეცნიერებისა და განათლების სამინისტროს მიერ შემუშავებული უცხო ენის საგნობრივი პროგრამის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ამოცანას მოსწავლეებში ინტერკულტურული კომპეტენციის განვითარება წარმოადგენს. უცხო ენის შემსწავლელებს, ენის სისტემის ცოდნასა და სამეტიყველო უნარ-ჩვევებთან ერთად, სხვადასხვა ტიპის დამოკიდებულებები უნდა ჩამოუყალიბდეთ, კერძოდ:

- ინდივიდუალური მრავალფეროვნების დაფასება და პატივისცემა;

- ენობრივ-კულტურული კუთვნილების განცდა;
- კულტურული გარემოს თვითმყოფადობის, მისი განუმეორებლობის დაფასება და პატივისცემა;
- პოზიტიური დამოკიდებულება როგორც კულტურული, ისე ინდივიდუალური მრავალფეროვნების მიმართ; ამავე დროს მისი, როგორც სამყაროს მრავალფეროვნების გამოვლინების აღქმა;
- ინტერესი უცხო სამყაროს მიმართ... (შდრ.: საგნობრივი პროგრამა უცხოურ ენებში¹⁴. 2011: 2).

შენიშვნები:

1 ქართულ ენაში ტერმინს ინტერკულტურული ხშირად ანაცვლებს ტერმინი კულტურათმორისი, თუმცა წარმოდგენილ სტატიაში აღებულია ტერმინი ინტერკულტურული.

2 Altmayer.C./Koreik, U. (2010): Empirische Forschung zum landeskundlich-kulturbezogenen Lernen in Deutsch als Fremdsprache. Einführung in den Themenschwerpunkt. In: Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht.

3 Wierlacher, A./Bogner, A. (2003): Handbuch interkulturelle Germanistik. Stuttgart: Metzler

4 Erdmenger, M. (1996): Landeskunde im Fremdsprachenunterricht. Ismaning

5 „მაღალ“ კულტურაში მოიპოვება, უპირველეს ყოვლისა, ლიტერატურა, ხელოვნება, სოციალური მოძღვრებები, ფილოსოფია და ესთეტიკა.

6 Christ, H. (1994): Fremdsprachenlernen für Europa. In: BMUK (ed.) Zukunftsforum V: Sprachen lernen – Menschen verstehen. Wien: BMUK, 100-109

7 Маслова, В. А. (2001): *Лингвокультурология*. Москва

8 Byram, M./Doye, P. (1999) intercultural competence and foreign language learning in the primary school IN: Driscoll, P. & Frost, D. (eds) The teaching of modern foreign languages in the primary school. London & New York: Routledge

9 Gemeinsamer Europaeischer Referenzrahmen (საერთო ევროპული სარეკომენდაციო ჩარჩო): 2001. Strassburg

10 Krumm, H.-J./Fandrych, Ch./Hufeisen, B./Riemer, C. (2010): Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. HSK 35.2. Internationals Handbuch. Bd.2. De Gruyter Mouton

11 Doye, P. (1999): The Intercultural Dimension: Foreign Language Education in the Primary School. Cornelsen

12 Caspari, D./Schinschke, A. (2007): Interkulturelles Lernen: Konsequenzen für die Konturierung eines fachdidaktischen Konzepts aufgrund seiner Rezeption in der Berliner Schule. In: Bredella, Lothar / Christ, Herbert (Hg.): Fremdverstehen und interkulturelle Kompetenz. Tübingen: Narr: 78-100

13 Buttjes, D./Byram, M. (1999): Mediating Languages and Cultures. Multilingual Matters

14 საგნობრივი პროგრამა უცხოურ ენებში. 2011. www.mes.gov.ge

15 „მაღალ“ კულტურაში მოიპოვება, უპირველეს ყოვლისა, ლიტერატურა, ხელოვნება, სოციალური მოძღვრებები, ფილოსოფია და ესთეტიკა.